

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קג:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קמא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
משלי כה (כב) כי יקלם
אתה הנה על ראשו ויקלם
ישלם לך:

תורה קלו
תהלים קיט (כו) חלקי יקום
אמרתי לשמר דבריך:
איוב לא (ב) ומה חלק אלוה
מפעל ונתלת שני מפרטים:

תורה קלח
תהלים כו (ח) לך אמר לבי
בקשו פני את פניך יקום
אבקשו:

תהלים עג (כו) פלה שארי
ילבבי צור לבבי וחלקי
אלהים לעולם:

תהלים כד (ד) נקי כפים ובר
ללב אשר לא נשא לשוא
נפשי ולא נשבע למרמה:
תהלים קט (כב) כי עני
ואביון אגבי ולבי חלל
דברי:

תורה קלט
תהלים פה (יד) צדק לפני
ינתן וישם לדרך פעמיו:

משלי ה (ה) רגליה ירודת
קול שאל צעדיה תמכו:
ישעיה נח (ג) אם תשוב
משבת רגלך צעות תפצית
ביום קרשי וקראת לשבת
ענג לקדוש יתה מכבד
וכבודו מעשות דרכיך
ממצוא חפצך ודבר דברי:

תהלים קיט (עב) מען
לשוני אמרתך כי כל מצותיך
צדק:

תורה קמ
איוב לו (ו) בדי כל אדם
יתתום לדעת כל אנשי
מעשה:

קהלת יב (ג) סוף דבר הכל
נשלט שאל האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל
האדם:

תורה קמא
דברים נצבים ל (ו) וקל
יתנה אלהיך את לבבך ואת
לבב יוצר לאהבה את יתנה
אלהיך בכל לבבך ויבכל
נפשך ליתען תמיד:

להיות שחבירו יחזור בו ולא יהי' שוב מחלוקת, או שיהי' לו מפלה. כי יוכל להיות שגחלים אתה חותה על ראשו [א] בזה שאתה מעלהו לכף זכות. וזהו הוי דן את כל אדם לכף זכות, דן דייקא, כי הוא בחי' דין ומשפט ממש. כי ידוע שקודם שעולין לאיזה מדריגה, דנין את האדם [ב]. וע"כ בזה שאתה דן אותו לכף זכות, ואתה מעלהו למדריגה יותר גבוה, דנין אותו, וכפי שיצא המשפט כן יקום:

קלז [א] (תהלים קיט) **חלקי ה' אמרתי לשומר דבריך.** היינו שהחלק אלקי ממעל [א] שיש לי, אומר לי ומלמד אותי לשמור

דבריך:

קלח [א] (שם כז) **לך אמר לבי בקשו פני פרשתי בשליחותך.**

כי עיקר האלקות בלב, כמ"ש (שם עג) **צור לבבי כמבואר** אצלנו כמ"א [א]. ומי שהוא **בר לבב** [ב] בבחי' ולבי חלל **בקרבי** (שם קט), יוכל לידע עתידות ע"י מה שהלב אומר לו שהוא דברי ה' ממש. וזהו **לך אמר לבי בקשו פני לך** בשליחותך כנ"ל. כי מה שהלב אומר הם דברי ה' ממש כנ"ל

והבן:

קלט [א] (תהלים פה) **צדק לפניו יחלך וישם לדרך פעמיו.**

כי יקרא דשבתא הוא, כי בחול שיש שלימת החיצונים, כשאדם עושה מצוה, אזי יונקת הקליפה מהרגלין של המצוה כי כל מצוה היא קומה שלימה. ואזי אין להמצוה ההוא בחי' רגלין לעלות בהם ולילך לפני הקב"ה. כי הקליפ' לקחה הרגלין ב"ר (בבחי' [א] רגלי יורדות מות). וכשבא שבת ונתבטל שלימת החיצונים, אזי עולים הרגלין מהמצוה שהיו בתוך החיצונים בחול שינקו מהם, ואזי עולה המצוה והולכת לפני הקב"ה. וזהו (ישע"י נח) **אם תשוב משבת רגליך שע"י שבת תשוב ותחזור** הרגלין להוציאם מבין החיצונים. ואזי עולה המצוה והולכת לפני הקב"ה, והקב"ה משתעשע בה אף אם נעשית ע"י קמן שבקמנים, ובלי כוונה ושלימות הראוי להמצוה, עכ"ז יש לקב"ה תענוג גדול מהמצוה. כמו האב שיש לו תענוג גדול כשבנו מתחיל להלוך, אף שאינו הולך כראוי, עכ"ז משתעשע מאד ממנו, כך הקב"ה משתעשע מאד מכל א' מישראל כשעושה מצוה. והנה ההולך במדבר במקום שאין דרך אינו יכול לעשות דרך כבושה ע"י פעמי רגליו, כ"א כשילך הרבה. והמצוה נקראים צדק, כמ"ש (תהלים קיט) **כל מצותיך צדק.** וזהו [א] **צדק לפניו יחלך,** כשהמצוה הולכת לפני הקב"ה. **אזי וישם לדרך פעמיו** הקב"ה עושה מפעמי רגליו, דרך דרך שהוא כבושה לרכים. כי מחמת גודל התענוגים והשעשועים שיש להקב"ה מהמצוה, עושה מפעמי רגליו דרך כבושה. וזהו **וישם לדרך פעמיו.** [א] (ע' ענין זה לקמן [א] רעז) באריכות):

קמ [א] (איוב לו) **ביד כל אדם יתתום לדעת כל אנשי מעשהו.** כי הצדיק בעצמו א"א להשיגו [א], כי אין בו שום תפיסה, כי הוא למעלה משכלו [א]. רק ע"י אנשיו המקורבין אליו יוכל להבין מעלת הצדיק. כי ע"י שרואין אנשיו שהם אנשי מעשה יראים ושלימים, ובהם יש להם תפיסה והשגה, כי העולם אינם רחוקים עדיין מהם כ"כ כמו מהצדיק בעצמו, על כן מי שרוצה האמת, אפשר לו לידע מעלת הצדיק על ידי

אנשיו. וזהו כמו משל החותם, שהכתב החקוק עליו א"א לקרותו, מחמת שהאותיות בחיפך. רק ע"י שמכין ומציירין החותם על שעוה, רואים האותיות והציורים החקוקים על החותם, ומבינים כתב החותם. וזהו **וביד כל אדם יתתום הצדיק** נקרא כל אדם, כמ"ש (קהלת יב) **כי זה כל האדם** [א]. וזה **לדעת כל אנשי מעשהו,** ע"י אנשי מעשה של הצדיק [א], תוכל לידע אותו, כמשל החותם כנ"ל. וגם הצדיק הוא בחי' חותם, כ"ש [א] וצאצאיו חתם יאות ברית קודש, וצדיק הוא מאן דנטר ברית [א]:

קמא [א] **אם** יזכה שירגיש באמת כאב הטאוי, היינו כשימול את ערלת לבבו. כי כל זמן שלבו ערל ואטום, א"א לו להרגיש באמת, רק כשימול את ערלת לבבו, ויהיה לו חלל בלב, ואזי ירגיש לבבו באמת גודל כאבו, ויצטער ויתחרט באמת. ואזי מגודל החרטתו, ירגישו גם כל הלכבות של כל הטיפות שנמשכו ממנו, ולכל מקום שנמשכו, ירגישו שם במקום שהם, הן אותם שנמשכו ממנו ונתהוו מהם בניו ממין בני אדם, והן אותם שנמשכו ממנו למקום אחר ח"ו, וגם שם יש להם לב ושאר איברים. ואזי כשימול את לבבו, וירגיש לבבו גודל כאבו, ויתחיל להצטער ולהתחרט באמת, אזי ירגישו שם כל הלכבות של הטיפות, ויתודע להם האמת היאך הם מוטלים במקום שנופות בשאל תחתית. כי מתחילה נדמה להם שטוב להם, כי הן מוזיקי עלמא. רק אח"כ כשנימול לבבם, ע"י שנימול לבב אביהם, אזי מרגישין היכן הם, ומתחילין לקונן ולהצטער, ונעשה שם רעיש גדול ביניהם. וזהו (דברי' ל) **ומל ה' אליך את לבבך, ואת לבב זרעך,** היינו כשימול ה' את לבבו, ימול גם לבב זרעו. ולהיכן שנמשך הזרע, הן למין בני אדם, אזי מחויבים בניו שירגישו ג"כ הרחור תשובה על ידי שנימול לבב אביהם. וכן אם נמשך למקום אחר ח"ו, אזי ימולו שם הלכבות וירגישו כנ"ל: והזמן המסוגל לזה הוא חודש אלול, כי **אלול ר"ת את לבבך ואת לבב,** היינו שימול ה' את לבבו ואת לבב סתם התלוי בו, להיכן שנמשך כנ"ל. היינו הלב של הטיפות לאיזה מקום שנמשכו, אם שנמשכו ונתהוו מהם בניו מין בני אדם, והן שנמשכו ח"ו למקום אחר, וגם הם בניו, והם תלויים בו. וע"כ כשנפטר האדם הם הולכים אחר המטה ומקוננים עליו כמו בניו ממש ממין אדם, אך שזה שהם הולכים ומקוננים אחריו הוא לו לבזיון ולהרפה גדולה, רחמנא ליצלן ר"ל מעונשים הללו כידוע [א]:

קמב [א] **מי** שא"א לו ללמוד כלל, כגון שהוא ע"ה, או שאין לו שום ספר, או שהוא במדבר, רק שלבו בוער בו ונכסף מאד ללמוד ולעבוד את ה', אזי מה שהלב הומד ללמוד, זה בעצמו הוא בחי' לימוד מתוך הספר. כי נמצאו בעולם שני צדיקי שמדברין זה לזה, והם ברחוק מקום זה מזה כמה מאות פרסאות. היינו שזה הצדיק מקשה קושיא בתורה, והצדיק השני שם במקומו, ואומר דבר שהוא תירוץ על הקושיא של הצדיק הא' [א] וכן לפעמי' זה מקשה וזה מקשה, והקושיא של האחד הוא תירוץ על קושיא של חבירו, ועי"ז הם נדברין זה

1 * משלי כה
2 עיין שמות רבה ב' ג' ותנחומא שמות ז' אין הקב"ה נותן גדולה לאדם אלא כ"כ בודקו בדבר קטן ועיין דברי סופרים אות ז' (ל' צדוק הכהן) דלא דווקא גדולה והתנשאות אלא כל מעלה ומדרגה.
3 בתרלז - יקום (בתקפא ברגז - ו' מחוק בחלקו ונראה יקום)
4 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
5 בתקפא - (תהלים יח) ונתשכח תוקן
6 מתרצו - כשהאדם
7 בדפור"ר ותרלז - ההוא. ומתורלו - ההיא
8 מוהר"ת בתקפא
9 * משלי ה'
10 תהלים פה יד
11 בדפור"ר יש כאן נקודותים ואחריות המשך חיל - וכן כתוב בוה"ק ובהא חולקי' מאן דכי ליקא דשבתא כו' כתיב אל יצא איש ממקומו ומקומו אחר דאיתוחי למיחך וזה בחי' אם תשובו משבת רגליך:
12 מוהר"ת בתקפא. ובתרלז ותורלו נוסף הציון לטי' רעו
13 בדפור"ר ותורלו - באות. ומתורלו - (כלשון חז"ל בברכה שאחרי המילה)
14 * וזהו נח דף נט:
15 תורה זו נאמרה בראש חדש אלול לא ידוע באיזה שנה והיכן ועיין חיי מוהר"ן סימן לט
16 שבט מוסר פרק כו בשם השלה"ק. חמדת הימים לרבי יעקב ישראל אלגזי שובבים פ"א. ספר דרך משה (לרבי משה יצחק בן אליעזר מנונקשט) וים שמיני. גשר החיים פרק יב אות ג'. עיין וזהו ח"א ריט: וח"ב קג: ורסו: ועיין של"ה הק' מסכת פסחים דף ה. ובספר קרבן שבת (לרבי בצלאל מקורבין) פרק שביעי.
17 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
18 עיין קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם בתוספת ומילואים לסימן קמב

מאמר אם יזכה ירגיש באמת כאב חטאיו מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

נאמר בראש חודש אלול (על פסוק בפרשת נצבים ל' ו') לא ידוע איזה שנה והיכן

פתיחה

בתורה זו מתרץ רבנו קושיא מפורסמת בפסוק שנאמר בתורה על לעתיד לבא (דברים ל' ו') ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך. והקשו המפרשים כיון שנאמר לכלל ישראל, הרי זרעך כלול כבר ברישא ומל ה' את לבבך. ורבנו מחדש שהפסוק הזה נאמר לא רק לעתיד לבוא אלא גם לדורות שמי שזוכה לתשובה שלימה אזי הקב"ה מל את לבבו ומבטל ממנו לגמרי כל התאוות ונעשה לבו חלל בקרבו וזוכה להרגיש כאב חטאיו ואזי גם כל זרעו כל אחד היכן שהוא נימול ערלת לבו ומתעורר להרגיש כאב חטאיו, (לאיזה שעה) ולא רק בניו הגשמיים אלא אפילו בניו הפגומים נגעי בני אדם שדין רוחין ולילין, שהולידה ממנו הקליפה ע"י שהכשילה אותו בפגמי הברית בשז"ל, גם הם נימול לבם מתעוררים בחרטה גדולה על חטאיהם.

והזמן המסוגל להרגיש כאב חטאיו הוא זרעו, הוא אלול, כי סוד כוונת אלול הוא (ישעיה מג טז) הנותן בים דרך וּבְמִים עֲזִים נְתִיבָהּ: וכמבואר בתורה ו' שאלול מסוגל להיות בקשר הלב ועין שכלית להקב"ה בכל רגע, שרק ע"ז אפשר לעשות דרך בים ובמים עזים נתיבה, ולא לאבד את הכיוון. כי אלול מסוגל להיות בקי ולשמור על קשר עין בין בעליה ובין בירידה בבחי' אם אסק שמים שם אתה, ואציע שאול הנך, דהיינו שגם בים נגרש בבחי' יעלו שמים ירדו תהומות, נשאר העין והלב קשור היטב אליו ית', על כן הוא גם זמן מסוגל יותר להרגיש כאב חטאיו, שגרמו לו לאבד בידיו את הקשר הזה.

ליקוטי הלכות

אין

שיחות השייך לתורה זו

מה שנדפס בספר הראשון בסימן קמ"א את לבבך ואת לבב ראשי תיבות אלול. זה שמעתי מפיו הקדוש בראש חודש אלול. ומעשה שהיה כך היה. שהיה רבינו זכרוננו לברכה הולך עימי בחוץ אצל בית הכנסת אנה ואנה כדרכו ודיבר עימי ושאל אותי אם נפל עלי פחד בזה הראש חודש אלול. וסיפר לי שעליו נפל פחד גדול ונורא מאוד כששמע קול השופר בזה היום שהתחילו לתקוע. כי אחזתו פחד ורעדה גדולה. ואחר-כך אמר לי הענין הנזכר-לעיל. הנדפס את לבבך ואת לבב ראשי תיבות אלול. והענין שכשאדם זוכה להרגיש בלבו באמת כאב עוונותיו אזי מחויבים הלבבות של כל הטיפות שנמשכו ממנו להרגיש כאבם ומכאובם וכו'. ולכל מקום שנמשכו הטיפות או שנעשו מהם בנים ממש, או חס ושלום וכו' כמבואר שם, בכל מקום שהם, מחויבים הלבבות של הטיפות להרגיש כאבם ומכאובם הגדול כשנתעורר לב אביהם והרגיש היטב כאב עוונותיו וכו' כמבואר שם עיין שם. ואמר אז "אני הרגשתי זאת היום הזה כי היום הזה אחזני סמר ורעדה גדולה כששמעתי קול השופר וכו'. ואחר-כך באתה אלי בתי אדיל ואמרה אבי בשרי סמר ופחד עלי מקול השופר ששמעתי עתה וראיתי זאת שעל-ידי שלב האב נתעורר גם לבב הטיפות שנמשכו ממנו ילדי ממש או חס ושלום וכו' רחמנא ליצלן בכל מקום שהם מחויבים הלבבות להרגיש ולהתעורר וכו'. על-ידי שנתעורר לב אביהם והרגיש היטב כאבו באמת: (- חיי מוהר"ן, סימן ל"ט).

במה שאומר רבינו בתורה "אם יזכה שירגיש כאב חטאיו" וכו'. שלכאורה קשה שהלא כשירגיש כאב חטאיו הרי יבוא לעצבות ומרה שחורה גדולה, ואיך יוכל לקיים המצוה הגדולה שציונו רבינו להיות בשמחה תמיד, ומה יביאהו לשמחה המחוייב בה כשירגיש כאב חטאיו. ויש לבאר, שאדרבא כשירגיש כאב חטאיו ויתודה על עוונותיו, וירבה בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו, זאת ההרגשה שירגיש במחילת העוונות היא היא השמחה האמתית, וכל עוד שאינו מרגיש כאב חטאיו, ומנחם עצמו בניחומי הבל, ואינו דואג על עוונותיו הרבים והמתרבים, זה הוא תכלית העצבות והמרה שחורה: (הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זכרוננו לברכה מפי השמועה - מעדני מלך).

לרבי אליעזר מעיר לאדיזין (יש דעה שעוד זכה לקבל את פני מוהר"ן) נולד בן שיום מילתו חל להיות בראש השנה, ולא ידע לשית עצה לנפשו. האם יסע לראש השנה לאומן וימנה שליח למילת בנו, או שישאר בביתו בלאדיזין לקיים בעצמו מצות הברית של בנו. ושאל על זה לרבי נחמן מטולשין זכרוננו לברכה. ענה לו רנ"ט: הפסוק אומר (דברים ל) "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך". הרי שמקודם עליך למול את לבבך, ואחר-כך למול את לבבך. וכך עשה, ונסע לראש השנה לאומן: (- שיש"ק ח"ג, סעיף רע"א).

טובות זכרונות סי' ח' - וכש"כ מגושמים כמונו בדורות האלו שכ"א יודע ומרגיש היטב נגעי לבבו, כי ידע איניש בנפשיה, ואעפ"כ אומר אדמו"ר ז"ל בסי' קמ"א אם יזכה שירגיש באמת כאב חטאיו, מובן שצריכין ליכות שירגיש, ולא להטעות

א"ע כלל שהרגשתי עד שהמשכתי את אדומו"ר אלי, כי הלוואי שנהיה זוכין בעלמא דקשוט להיות קרוב אחר הסתלקותנו חיש ומהר במחיצתו של רבינו ז"ל.

עד כאן השיחות

הקדמה

נראה שתורה זו היא חדוש שמחדש רבנו לתרץ הפסוק (דברים ל' ו') "ומל ה' את לבבך ואת לבב זרעך", פסוק זה הוא חלק מנבואת משה רבנו בפרשת נצבים² על העתיד לבוא באחרית הימים, כמבואר ברמב"ן שם³. ומבואר שהקב"ה יבטל מישראל את ערלת הלב ויבטל מהם כל התאוות רעות, וכולם יזכו לבחי' לבי חלל בקרבי. המפרשים שם הקשו על פסוק זה שלא מובן כיון שכבר אמר "ומל ה' אל לבבך" מאי "ולבב זרעך", הרי מדבר לכלל ישראל ו"את לבבך" כולל את כולם. ונאמרו בזה פירושים, אבל הביאור של רבנו הוא חדוש נפלא שלא נמצא במקום אחר.

רבנו כדרכו מפרש לא הפסוק לא רק על לעתיד לבוא אלא כעבודת ה' בכל דור, אמנם מקצר מאד בדבריו ולא מבאר היסוד. אבל משמע שיש קשר תמידי בין אב לבנו, וכשהאב מזכך את לבו ומל ערלת לבו מחוייב שהבן ירגיש זאת, וגם הוא יתעורר לחרטה על מעשיו. ולא רק בניו שבגוף, אלא אפילו בניו שהוליד במקרה לילה בחלום משידה שחיממה אותו, והולידה ממנו שדין ורוחין וליין נגעי בני אדם מזיקי עלמא, כיון שיש בהם חלק אדם, נמצא בהם ניצוץ טוב, שבהכרח יתעורר בחרטה על מעשיו, מכח חרטת אביו כנ"ל. נמצא שרבנו מתרץ את הקושיא בזה שאומר שמה רבנו התכווין לא רק לעתיד, אלא גם לדורות שתמיד הבנים יתעוררו לחרטה מכח חרטת אביהם. נמצא אדם שרוצה שבניו יתחזקו, העצה היא שיתחזק בעצמו, בבחי' קשוט עצמך תחילה.

לא מבואר כאן כיצד האב יסיר את ערלת לבו, רק שאם יזכה להסיר אזי יזכה להרגיש כאב חטאיו ואזי גם בניו ירגישו אע"פ שלא זכו למול ערלת לבבם, ומשמע שאם יעשה האב כל שביכולתו להסיר ערלת לבו אזי הקב"ה ישלים וימול את לבבו שיהיה לבו חלל קרבו ואזי כשירגיש כאב חטאיו ירגישו גם בניו ובפשטות רק ירגישו לאיזה שעה קלה, אע"פ שבפסוק כתוב ומל ה' את ערלת לבבך ואת לבב זרעך, משמע שימול גם את ערלת הבן, וגם לשון רבנו בתורה שנימול לבבם ע"י שנימול לבב אביהם, נראה כוונת רבנו שאצל הבן אין הכוונה שיסור ממש אלא רק איזה שעה מגודל חרטת האב ירגיש אותה גם הבן. ומה שנקט לשון נימול כיון שא"א להרגיש כאב חטאיו רק ע"י שנימול אבל כיון שלא טרח בזה בעצמו אינו אלא לאיזה שעה בלבד.

ואולי במה שאמר בסוף התורה שאלול הוא זמן המסוגל לזה בזה כוון לבאר כיצד זוכים לזה. ועיין בחיי מוהר"ן סימן לט מבואר שדייקא התקיעה בשופר שאחרי תפלת שחרית בכל חודש אלול היא המעוררת לזה ביותר. וכמבואר ברמב"ם⁴ שהיא בבחי' עורו ישנים מתרדמתכם. וגם זמן אלול בעצמו מסוגל לזה כמבואר בכוונות אלול בתורה ו' ייסודין בפסוק "הנותן בים דרך" וכידוע לא שייך דרך במים ובפרט מים של ים סוער וגועש, אלא הכוונה כמו שרב חובל וספן טוב יודע ע"י שמכוון עיניו בלא היסח הדעת לרגע, למטרה לחוף מבטחים או לכבב הצפון שעל ידו יודע תמיד את הכוון אליו לחתור. כך אלול הוא הזמן המסוגל לקשור את המחשבה אליו ית' או לצדיק הנקרא צפון⁵, בלא היסח הדעת לרגע גם כשהים סוער בבחי' "יעלו שמים ירדו תהומות", אעפ"כ בין בעליה ובין בירידה בקי להיות קשור היטב אליו ית' בלב ועין, רק כך יוכל להגיע אל המטרה הנכספת שהקב"ה ימול את ערלת לבבו.

² דברים פרק ל' (א) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַפְּרָכָה וְהִקְלַלְתָּ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לִבְּךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיתִּיךָ יְדוּד אֱלֹהֶיךָ שְׂמֵהּ: (ב) וְשָׁבַת עַד יְדוּד אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקִלּוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: (ג) וְשָׁב יְדוּד אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצֶךָ יְדוּד אֱלֹהֶיךָ שְׂמֵהּ: (ד) אִם יְהִי נִדְחָךָ בְּקִצְצֵה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְדוּד אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: (ה) וְהִבִּיאֶךָ יְדוּד אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשָׁתָהּ וְהִיטְבָה וְהִרְבָּה מֵאֲבֹתֶיךָ: (ו) וּמִל יְדוּד אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְּךָ וְאֶת לִבְּב זֶרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יְדוּד אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:

³ רמב"ן (א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה כבר הזכרתי (ויקרא כו טז) כי הפרשה הזאת עתידה, כי כל עניניה לא היו ולא נבראו, אבל הם עתידין להיות:

⁴ רמב"ם יד החוקה הלכות תשובה פרק ג (ד) אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה.

⁵ עיין תורה ח' אות ב' רוח צפון הוא רוח חיים וכן הצדיק, והוא בחי' צפון נעלם. ועל ידו האדם מכוון עצמו היטב אל הקב"ה.

קושיות

א. עפ"י הכלל שדרש רבנו לא מוציא לגמרי הפשט צריך לומר שפירושו נוגע גם לעתיד לבוא, ואמנם לגבי בניו ממש הם כלולים ב"ומל ה' את לבבך", אבל בניו שהם נגעי בני אדם, צ"ע האם כוונת רבנו שלעתיד לבוא הניצוץ טוב שבהם יתברר מכח שהקב"ה יסיר מהאבות את ערלת הלב לגמרי או שהם ימותו כמו של הרע יתבטל לעתיד. ועיין בזהר/ו\ שאדם ע"י ק"ש שעל המטה הורג אלפים מהם, וצ"ע מי שזוכה להרגיש כאב חטאי עד שגם זרעו מרגיש האם טוב יותר שלא יאמר ק"ש אלא יחזיר אותם בתשובה ע"י שישוב בתשובה שלמה.

ב. אדם הראשון פרש מאשתו קל שנים כמבואר בערובין יח: והוליד נגעי בני אדם, ועשה זאת לתשובה על החטא והיה כל חייו בתענית ותשובה גדולה וחרטה עצומה, וקשה מדוע לא הועיל שהרוחין שדין ולילין יחזרו בתשובה ע"ז, עיין בזה בפנים בהרחבה. העניין שאדם הראשון פרש מאשתו והניח לשידות לחממו כדי שתצא ממנו זהמת הנחש ויוכל אח"כ להוליד את שת בקדושה. ומילא את העולם בשדין רוחין ולילין שרק אחרי 3300 שנים נגמר הברור שלהם ויצא מעט/ו\ הטוב שבהם ממצרים ס' רבוא נשמות בני ישראל. וצ"ע האם זה מכח החרטות של אדם, או שבאדם הראשון לא התחדש העניין הזה, כמו שלא נתחדש חסד התשובה רק לישראל במתן תורה/ו\ . וצ"ע כיון שתשובה קדמה לעולם כמבואר בפסחים נד. מוכרח שנתחדש גם לגוי וכן פשוט שכתוב במדרש שאדם וקין ותרח/ו\ וראובן ואנשי נינוה עשו תשובה ואם לא שייך בגוי למה נכתב.

¹ זוהר בלק ריא. – רבי אלעזר אומר מה שכתוב לא ישפב, מהו לא ישפב מה כוונתו, ואמר אלא בקל ליליא ולייליא כד בר נש איהו אזיל בפקודי דמאריה אלא בכל לילה ולילה אם האדם באותו היום היה הולך בכל מצות קונו כראוי, לא (דף ריא ע"ב) שקיב על ערסיה עד דקטייל אלה ומאה ועשרים וחמש מאינן זיינין בישין דשקייין עמיה אינו שוכב על מטתו עד שבקריאת שמע הוא הורג אלה וקב"ה חיצונים מאותם מינים הרעים השורים עמו, והם הקליפות המזיקים שנבראו על ידי טפות זרע לבטלה, (כמ"ס הארז"ל (נשעה"כ ר"ז דק"ש שעל המטה), וז"ל בקיטור, ולרין האלס לכיון כק"ש שעל המטה לתקן עון של זרע לבטלה, ולהמית כל אוחס הגופים של המזיקים שנבראו על ידי זה, ויש אדם שגדול כח טונו עד שיוכל להמית בכל לילה אלף וקב"ה מזיקין, ויש אדם שלא יוכל להמית אלא דבר יוס ביומו, וכמספר הימים שחטא כך לרין ימים אחרים כנגד לתקן עון זה), רבי אבא אומר, אלה אינן דסטור שמהאלא אלה חיצונים הם של צד השמאל, דקתיב כמו שכתוב יפול מצדך אלה, כמה דקתיב כמו שכתוב יעלו חסידיי בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגוים, הדא הוא דקתיב זהו שכתוב לא ישפב עד יאכל טרף, ודא הוא וזהו שכתוב לעשות בהם משפט כתוב, היינו מה שכתוב בתורה "לא ישכב עד יאכל טרף".

² אולי זה עוד פירוש להכתוב (דברים ז' ז') "אתם המעט מכל העמים", שישראל הם המעט מאד שהתברר מהמון רע שהיה בכמות שמילא את כל העולם, וסופו שהתברר בכור הברזל של שיעבוד מצרים ויצא משם עם קטן ס' רבוא שביחס לכל העולם הוא מעט בלבד של טוב.

³ בראשית (ד טז) "ויצא קין מלפני ה'" ובב"ר פ' כב אדה"ר פגש את קין שאלו מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי וכו' אמר כך כוחה של תשובה מיד אמר מזמור שיר ליום השבת. ומקשה חבצלת השרון מדוע לא הואילה תשובתו שלא ימות? ומבאר עפ"י מסילת ישרים פ"ד שהתשובה היא חסד, ואת קושיית קובץ הערות מקדושין שהרי התוהה על הראשונות מאבד מה שעשה מצד הדין, מתרץ שכל עבירה יש בה תיקון העולמות ומעשה המרד, ומעשה המרד נמחק מצד הדין, אבל שקלקול העולמות יחזור לתיקונו, זה חסד, אלא שמה שהעולם נפגם ע"י עברה של יהודי, זה התחדש במתן תורה, לכן חלק זה של תשובה אינה בגוי, כיון שלא מקלקל, אבל מועילה רק לבטל המרד, כדמצינו באנשי נינוה, אמנם זה רק בתשובה בכל לבו, ודווקא לפני גור דין, אבל אחרי גור דין לא שייך תשובה לגוי. ואדם הראשון כיון שכל נשמות ישראל היו כלולות בו היה העולם תלוי בו, ונתקלקל בחטאו, אבל כיון שהיה קודם מתן תורה, לא נתחדש עדיין תשובה המיוחדת לישראל שמתקנת את הפגם, לכן לא חזר לתיקונו בתשובה אלא מעשה המרד. וצ"ע לכאורה באדם הראשון לא הועילה תשובתו כי כבר היה לאחר גז"ד שנגזר מיד. ולדבריו גם המרד לא צריך להמחק. גם צ"ע בכל גוי כיון שלא פוגם בעולמות נמצא שתשובתו שלמה לגמרי שכל מה שנעשה נמחק. ונראה שנפקא מינא עם נקרא רשע עד התשובה, ואם יש לו חלק לעוה"ב, והיא סוגיא ארוכה בעניין תרח אבי אברהם, ואם בנו הצדיק יכול לזכות אותו בעוה"ב, שנחלקו בזה בין שעשה תשובה ובין שלא עשה. מה שכתב הנפש החיים שגוי לא פוגם למעלה צ"ע ממדרש נחומא פקודי פ"ו שחטאי סדום גרמו לשכינה להסתלק לרקיע השישי וחטאי אמרפל גרמו לה להסתלק לרקיע שביעי.

⁴ בראשית (יא לב) "וימת תרח בחרן" – עיין פרש"י שבאמת תרח מת הרבה שנים אח"כ אלא כיון שהיה רשע נקרא מת, וכדי שלא יאמרו שאברהם פגם בכבוד אב, כשלא לקח עמו את אביו, לכן כתב כאן שמת. עיין קושית הרמב"ן כאן ששואל תמה הוא בעיני, שכבר דרשו (בב"ר לד ד) מפסוק ואתה תבוא אל אבותיך בשלום (להלן טו טו), בשרו הכתוב שיש לאביו חלק לעולם הבא. ואולי כוונתם שעשה תשובה בשעת מיתתו, אבל ימיו היו כולם ברשע, והיה קרוי מת, ולשון רש"י, (להלן טו טו) למדך שעשה תרח תשובה בשעת מיתתו: או שמא יש לו חלק לעולם הבא שאמרו חז"ל בזכות בנו – והיא הבשורה, שהוא לא היה יודע עד שנתבשר בכך (להלן פרק טו פסוק טו) בעת שאמר לו ואתה תבוא אל אבותיך בשלום וכן מצאתי במדרש (לק"ט, ויקרא ד ב) כל העצים כשרין חוץ משל זית ושל גפן, שהשמן והיין קרבין לגבי מזבח הצילוי הפירות האילנות וכן מצינו באברהם שהציל את תרח, שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום: ע"כ דברי הרמב"ן. ועיין ספר משחת שמן ח"ד אות יב שדן בקושיא זו ומביא מכאן ראייה לקובץ הערות (כא כד) שתשובה מהני בגוי כדמצינו באנשי נינוה, אלא שלא עוקר למפרע אלא רק שלא יענש מכאן ולהבא. כי רק בישראל נאמר חסד התשובה כמבואר במסילת ישרים פ"ד. וזו הסיבה ששייך לקרא לתרח רשע אע"פ שעשה תשובה. אבל הגור אריה תירץ שהמיתה כיפרה לו. והקשה על זה הבית האוצר דתשובה מכפרת במיתה רק על חילול ה'. והקשה המשחת שמן מהמנחת חינוך ססד שכתב שמקדושין המקדש עמ"נ שאני צדיק חוששין לקדושין משמע שמיד נקרא צדיק, נמצא שלא רק מיתה מפקיע משם רשע אלא גם הרחוק תשובה (בעניין זה עיין גם משחת שמן ח"ב אות כא) ומשמע אע"פ שיש ד' חילוקי כפרה, לא מונע מלהקרא צדיק מיד, הרי שאע"פ שעדיין צריך מיתה לכפר על חילול ה' כבר נקרא צדיק. אבל יש חולקים שבאמת בגלל זה לא נקרא צדיק אלא כשמתכפר לו. וכן משמע שסובר הגור אריה-הנ"ל. אבל בבית האוצר תירץ דלא הועילה לו תשובה כיון שהוא גוי, ועיין גם בפרדס יוסף בראשית ד' טז דלא מהני תשובה לגוי. עוד תירץ הרמב"ן הנ"ל שאפשר שתרח לא עשה תשובה כלל ורק יש לו חלק לעוה"ב בזכות בנו. דברא מזכה אבא. ועי"ש במשחת שמן מדרש שלנח היה

ג. צ"ע לכאורה ערלת הלב יש בה חסד גדול שע"ז אנו לא מרגישים באמת כאב חטאינו, כי מי יכול לעמוד בצער הנורא הזה, ולהמשיך בעבודת ה'. כמבואר לשון מוהר"ן בתפלה על תורה זו "מי יודע אם הייתי יכול לחיות אפילו שעה אחת" וכמו שאמרו בספרי המוסר יותר מזהעבירה עצמה רוצה הסט"א את העצבות שאחריה, ועיין תורה צח/ו שכשהצדיק מראה לאדם את פגם עוונותיו אין עונש גדול מזה ועל זה אמרו בגמ' שנעשה גל של עצמות. ובשלמא לעתיד לבא יתבטל היצ"ר ממילא תתגבר השמחה על הכל, אבל מרבנו משמע שזה אפשרי גם היום בגלות וקשה. ואם כוונת רבנו רק לצדיקים שזוכים למדרגת עוה"ב כבר בעוה"ז. וכלשונו שאמר שרק אחרי שנעשה לבו חלל בקרבו זוכה להרגיש כאב חטאיו באמת. צ"ע א"כ איך זה שייך לנו? והרי אמר שכל אחד צריך למצא עצמו בתורה שלו. וגם מוהר"ן בתפלה פ"ה על תורה זו בקש כפשוטו שנזכה להרגיש כאב חטאינו עד שגם זרענו ירגיש חרטה מכח החרטה שלנו.

ד. צ"ע הקשר בין אדם לבניו גשמיים ורוחניים עד שבחרטה שלו נעשה חרטה גם אצלם. והרי איתא/א^א שמצד הנשמות לא מוכרח שיש קשר בין אב לבנו ויותר יש קשר נשמות בין רב ותלמיד. עיין שער הגלגולים הקדמה י' – דע, כי האב הוא נותן חלק מנשמתו אל בניו, ואותה החלק נעשה לבוש אל נשמת הבן, ומסייעו ומדריכו בדרך הטובה, ולסבה זו חייב הבן בכבוד אביו. ועיין שער המצוות פרשת יתרו. והאריכות בזה עפ"י הסוד היא בשער הפסוקים פרשת וירא.

ה. וצ"ע לפי ביאור הנ"ל האם שייך עניין זה אצל נגעי בני אדם שאביהם נותן להם לבוש שישמור עליהם הרי הם מזיקי עלמא.

ו. משמע שהקשר הזה הוא רק אחרי שלבו חלל בקרבו וזוכה להרגיש כאב חטאיו ולא קודם לזה. וא"כ שרק מי שזכה לשלימות התשובה גורם לבניו להרגיש חרטה, צ"ע מה זה שייך לנו. והרי רבנו כתב את ספרו הלכה למעשה כדבריו שעל כן ציוה למוהר"ת לכתוב לקוטי עצות למעשה מכל תורה ותורה. וראה תפלה פ"ה על תורה זו שמוהר"ן מבקש בפשיטות שגם הוא יזכה לזה ותפלותיו היו לכלל ישראל הרי שהבין שזה שייך בכל מדרגה באיזה בחינה.

ז. וצ"ע אולי כיון שכל ערלת לבנו זה שלמות התשובה וכאילו עולה ללמעלה מהזמן (כמבואר בספר המדות/א^ב) וחוזר אל הקשר בינו לבין בניו כשהיו במוחו, בבחי' תשובה שע"י שעולה למעלה מהזמן יכול לתקן בחרטה את מעשיו של אתמול כי יעבור. אבל זה קשה דבשלמא לתקן את העבר ניחא, אבל לפעול על העתיד לא שמענו.

ח. צ"ע משמע ששייך חרטה גם אצל נגעי בני אדם הנולדים בלא גוף מפגם הברית שלכאורה אין בהם טוב רק כולו רע, ומה שייך בהם חרטה. ראיתי מחלקים בין נגעי בני אדם לשדים שנולוו משד ושידה, שהנולדים מאדם יש בהם צד טוב מצד האדם, לכן שייך עכ"פ חרטה. גם אדרבה הניצוץ טוב שיש בהם הוא גבוה מאד כיון שיצאו בלא כלי של נוקבא, אלא שהוא מעורב בהמון רע.

ט. לשון רבנו כשנימול לבבם וכו' אזי מרגישים היכן הם ומתחילים לקונן וכו' – צ"ע משמע שממש נימול והוסר הערלה מלבם, וצ"ע האם באמת לא חוזרת אחרי איזה זמן שהרי לא טרחו בכלום כדי לימול ערלת לבבם. והם מצד מהותם מזיקי עלמא נגעי בני אדם רובו דרובו רע. ואם אדם שרובו טוב מעטים זוכים לזה בעצמם, כיצד יזכה לזה רוח רעה רק מכח אביו.

י. רבנו אומר שאלול הזמן המסוגל לזה וצ"ע בגמרא מבואר שעשרת ימי תשובה מסוגלים ביותר מכל זמן לתשובה וקריעת גזר דין. וכנראה יש לחלק בין הסיעתא דשמיא שמקבלים מלמעלה באלול למול ערלת לב, לקבלת תשובה ותפלה בעשרת ימי תשובה שהשמים פתוחים לקבלת התפלה.

יא. בחיי מוהר"ן סימן לט מסופר שבא' אלול אחרי שחרית התחילו לתקוע בשופר ונפל על רבנו פחד גדול ונורא מאד מרוב הרגשת כאב חטאיו, ובסמוך באה אליו בתו אדל ואמרה שהרגישה פחד גדול בשעת תקיעת השופר, ואחרי התפלה שאל רבנו את מוהר"ן אם גם הוא הרגיש פחד גדול בשעת התקיעה, ואז אמר רבנו למוהר"ן את התורה הזו, ואמר שמה שהרגישה בתו זה בגלל החרטה הגדולה שהיה לו, כי כל זרעו של אדם מחוייבים להרגיש כאב העוונות ולהתעורר מהרגשת חרטת אביהם כשהיא כל כך גדולה. וצ"ע הרי רבנו זכה שלבו חלל בקרבו ומדוע רק בתקיעת שופר של ר"ח אלול הרגיש כל כך כאב חטאיו. ואולי כל אחד לפי מדרגתו באלול מרגיש יותר והכי נמי הבת אע"פ שתמיד מרגישה בגלל אביה הפעם הרגישה יותר לכן באה ואמרה לו.

חלק לעוה"ב בלא שעשה תשובה, אבל בזהר מבואר שעשה תשובה. ובענין ברא מוכה אבא נחלקו בזה עיין רש"י קהלת ט' ו' דלא מהני, ועיין תוס' סוטה י' שכן מהני. ועיין עוד בזה אי מהני זכות הבן לאב שם במשחת שמן ח"ד אות יב הנ"ל.

י' תורה צח – הענין מה שנקרא בגמרא כמה פעמים, נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות (בכרות נח שבת לז בבא בתרא עה סנהדרין ק). מה הלשון נתן עיניו בו, ומה נעשה גל של עצמות. אף, הנה האדם אינו רואה עד היכן הפגם מגיע, אם עבר עברה. והצדיק רואה, כי הצדיק יש לו עיני ה', כמו שכתוב (תהלים ל"ד): "עיני ה' אל צדיקים", שהצדיק יש לו עיני ה', ויעיני ה' המה משוטטות בכל הארץ" (זכריה ד דברי הימים ב ט"ז). נמצא הצדיק רואה עד היכן הפגם מגיע. וזהו פרוש הגמרא, נתן עיניו בו, כלומר שיהיה רואה בעיניהם של צדיקים. ונעשה גל של עצמות, גל מלשון התגלות, ועצמות מלשון (ישעיה ל"ג): "עוצם עיניו מראות ברע". דהיינו שהוא רואה מה שפגם, שיהיה נסתר ממנו מקדם. ואין ענין גדול מזה, כשאדם רואה מה שפגם:

א. שער הגלגולים הקדמה י' ושער המצוות פרשת יתרו מצוות כבוד אב ואם.

ב. ספר המידות – ערך תשובה חלק שני – א. יום שהאדם עושה תשובה הוא למעלה מהזמן ומעלה כל הימים למעלה מהזמן, וכן יום הכפורים הוא למעלה מהזמן:

יב. וצ"ע מדוע שאל את מוהרנ"ת אם הרגיש פחד בתקיעות, הרי לדבריו רק הבנים מרגישים. אמנם אפשר שהיה מענותותיה, אבל אולי אפ"ל לפי ביאור הנ"ל שהטעם שהבנים מרגישים כי ההרגשה באה מהלבוש הרוחני שמקבלים הבנים מהאב ואם, ושם מבואר שגם תלמיד מרבו מקבל לבוש רוחני. (עיין שער הגלגולים י"ז)

עד כאן הקדמה

*

תורה קמא [י"ז]

אם יזכה שירגיש באמת כאב חטאיו, ואזי יזכה לחרטה שלימה דהיינו לתשובה שלימה, **היינו כשימול את ערלת לבבו**. ערלת הלב היא עניין של אטימות הלב שנעשה ממה שיש בו תאוות רעות/טו".

כי כל זמן שלבו ערל ואטום, דהיינו שמתאוה גם לרע, **א"א לו להרגיש באמת**,¹⁰ כי רק שבלבו ממאס בתכלית את כל הרע, ומתאוה רק לטוב, אפשר לו להרגיש באמת עד כדי כאב את גודל ההתפסד בהריחוק מהקב"ה שגורם החטא. **רק כשימול את ערלת לבבו, ויהיה לו חלל בלב, ואזי ירגיש לבבו באמת גודל כאבו, ויצטער ויתחרט באמת**. צ"ע כי מסתמא החטא גורם לערלת לב, נמצא שא"א להרגיש כאב החטא רק אחרי שכבר התכפר לו החטא, ואז לגביו זה כבר אחרי מעשה. ומועיל רק לגבי מה שכבר יצא ונפרד ממנו. וזה חרוש גדול שהנפרד בגשמיות נשאר קשור ברוחניות.

מבאר שהמל את ערלת לבבו מרגיש כאב חטאיו כל כך עד שנמשך ההרגשה גם לבניו גשמיים ורוחניים. משמע מי של"ע יש לו ח"ו בן שירד מהדרך, עיקר הכח להחזירו היא שאעסוק במילת ערלת לבבי ולא ערלת לבבו.

ואזי מגודל החרטה, ירגישו (בחי"מ כתב שמחוייבים להרגיש) גם כל הלבבות של כל הטיפות שנמשכו ממנו, ולכל מקום שנמשכו, ירגישו שם במקום שהם, הן אותם שנמשכו ממנו ונתהוו מהם בניו ממיין בני אדם, צ"ע איזה קשר יש בין הלב לאביו עד שיכול להרגיש חרטות אביו, ועיין תורה סו אות א' שתלמיד המקושר מאד לרבו יכול להרגיש העליות וירידות של רבו. ועיין שער המצוות פרשת יתרו ובשער הגלגולים (הק' י') סוד כבוד אב ואם כי האב הוא נותן חלק מנשמתו אל בניו, ואותה החלק נעשה לבוש אל נשמת הלב, ומסייעו ומדריכו בדרך הטובה. ואולי מצד הלבוש הזה גם מרגיש הלב בחרטת אביו, אמנם צ"ע האם גם בנים של נגעי בני אדם הנולדים משידה מקבלים מהאב את הלבוש הזה.

והן אותם שנמשכו ממנו למקום אחר ח"ו, וגם שם יש להם לב ושאר איברים. כי השדים פרים ורבים כבני אדם כמבואר בחגיגה טז. ושידה מתעברת מאדם/י¹¹ ויולדת שד שיש לו את כל האיברים כמו אדם, אבל רוחניים מיסוד האש והרוח, וכיון שאביו אדם יש בו גם טוב קצת.

⁹ שער הגלגולים הקדמה י' – עוד דע, כי האב הוא נותן חלק מנשמתו אל בניו, ואותה החלק נעשה לבוש אל נשמת הלב, ומסייעו ומדריכו בדרך הטובה, ולטובה זו חייב הלב בכבוד אביו..... והנה זה הוא מבחי' האב עם הלב, אבל ענין הרב עם התלמיד, כבר נתבאר אצלנו לקמן, כי הרב נותן רוחא גו תלמידיה, ע"ד האב לבנו, אלא שהוא חבור יותר נמרץ, כי לעולם ועד נשאר ההוא רוחא עם התלמיד קיים לעולם לא יפרדו, בסוד ותדבק נפש דוד ביהונתן. וזהו טעם יתרון כבוד הרב מכבוד האב.

¹⁰ תורה זו נאמרה בראש חדש אלול לא ידוע באיזה שנה והיכן ועיין חיי טוה"ן סימן לט

¹¹ **השם משמואל** (פרשת נצבים תר"פ) דן בזה שיש יצה"ר מולד בחלל השמאלי (מאז חטא אדה"ר) ויש יצה"ר שאדם משך על עצמו בבחי' ערלה על החלל הימיני שבו היצה"ט. ועי"ז מגדיל בו יותר את התשוקה לרע יותר מן התולדה ואת מה שמשך על עצמו יכול להסיר בעצמו ואת המולד רק ה' יכול להסיר ממנו וזהו ומל ה' את לבבך. אבל האדם בעצמו לא יכול לבד מבני עליה מעטים כדוד המלך שאמר לבו חלל בקרבי.

עוד כתב שם שהיצה"ר בחלל השמאלי א"א לבטלו לגמרי אבל אפשר להפכו לתשוקה ברשפי אש לסטרא דקדושה. וצ"ע ממה שאמרו ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה אברהם הפכו לטוב ודוד לא יכול לו והרגו בתענית.

¹² **עיין תורה צח** שהצדיק יכול לתת עיניו לאדם אחר שיראה את גודל הפגם שפגם ע"י עוונותיו, ואין לך עונש גדול מזה עד שגורם לאדם למות, ועל זה אמרו בגמ' נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות. וצ"ע משמע שלראות חומר החטא יכול מכח הצדיק, אבל להרגיש כאב חטאיו צריך לזה שיהיה לבו חלל בקרבו. וצ"ע משמע שראיה גורם יותר התפעלות מהרגשה. וצ"ל שראיה גורמת למיתה, דייקא בגלל שעדיין אין לבו חלל בקרבו. אין לו כלים לזה.

¹³ **עיין רשב"ם** ב"ב עג: ד"ה שמעין – שהגמרא שם במעשה דרבב"ח מדבר בשד שנולד מאדם ושידה ועל כן הוא דר בין אנשים. ועיין **מתניתא** חגיגה טז. בשם שו"ת מחנה חיים (אהע"ז ג' נה) שרק שידה יכולה להתעבר מאדם כי יש לה יסוד אש ורוח וגם לאדם יש, אבל אשה לא יכולה להתעבר משד כי לא יכולה להתעבר אלא מזרע שיש בו ד' יסודות ולשד יש רק שתיים. **אבל עיין זוהר** בראשית נד: כה"ג רוחין דכורין אתיין לנשי עלמא ומתעברין מנשייהו ואוליין רוחין.

עתה עוזב את בניו הגשמיים ומדבר רק בבניו הרוחניים מזיקי עלמא רוחין שדין נגעי בני אדם שנולדו מהקליפה ע"י פגם הברית

ואזי כשימול את לבבו, וירגיש לבבו גודל כאבו, ויתחיל להצטער ולהתחרט באמת, אזי ירגישו שם כל הלבבות של הטיפות, ויתוודע להם האמת היאך הם מוטלים במקום טנופות בשאל תחתית. כי מתחילה נדמה להם שטוב להם, כי הן מזיקי עלמא. רק אח"כ כשנימול לבבם/י, ע"י שנימול לבב אביהם, אזי מרגישין היכן הם, ומתחילין לקונן ולהצטער, ונעשה שם רעש גדול ביניהם.

אדם הראשון אחרי החטא התחרט חרטה גדולה, וישב בתענית כל חייו/ט, ופרש מאשתו ק"ל שנים והוליד נגעי בני אדם ומילא את העולם/כ בשדין רוחין ולילין/כא (עירובין יח: בראשית רבה כ' יא) משתי שידות (רוחות) (זוהר ח"א נד:)/כב (לילית/כג ונעמה/כד) שחיממוהו (וכמבואר בחגיגה טז. ששדין פרים ורבים מבני אדם/כה). וקשה היתכן שזו תשובתו לעשות כל כך פגמים נוראים ולמלא את העולם בנגעי בני אדם? ותרץ המהרש"א שכיון שנוף בו הקב"ה היה בנידוי ואסור באשתו. אבל החסד לאברהם (ז' כה) תרץ שכיון שהיה בהם זוהמת הנחש בחוזק גדול המתינו שתתעבל הזוהמה (כמבואר בזוהר בראשית נד: בגין חילא דזוהמא דהוה ביה כיון

^ח כשנימול לבבם - צ"ע משמע שממש נימול והוסר הערלה, וצ"ע האם באמת לא חזרת אחרי איזה זמן שהרי לא טרחו בכלום כדי לימול ערלת לבבם. והם מצד מהותם מזיקי עלמא נגעי בני אדם רובו דרובו רע. ואם אדם שרובו טוב מעטים זוכים לזה בעצמם כיצד יזכה רוח רעה לזה רק מכא אביו.

^ט של"ה (מסכת תענית אות קפב) בשם מקובלים שכל חייו תתקל שנים היה בתענית גמט' תתקל וכן כתב העשרה מאמרות (חיקור הדין ד' ג') שאדם ביקש שביים אבלת מות תמות יהיה ביומו של הקב"ה ולא ביומו שלו, כדי שיעשה בהם תשובה וקיבל על עצמו תענית כל ימיו.

^כ פרי עץ חיים - שער קריאת שמע שעל המיטה - פרק יא - בספר הרזים כתב, וז"ל - כשפירש אדם מאשתו ק"ל שנה, הוליד רוחין ושדין ולילין, והם מזיקין את הבריות. ובמדרש מונה ביניהם, כמה וכמה אלפים רבבות שדין רוחין ולילין, והיו הורגין את העולמות, ונתן הקב"ה רשות למשותלח הצדיק, וכתב שם המפורש על חרבו, והרג בהן ב' אלפים רבבות ברגע א', עד שבא אגרימו"ס, בכורו של אד"הר, ונשתטח לפניו והתחנן לו וקיבל עליו, ומסר לו שמות שדין ולילין וכל מלכיהם ושריהם, והשאר ברחו ונתחבאו במחבואות של אוקינוס, ע"כ.

^{כא} שדין הם כבני אדם בלא גוף. רוחין גם בלא גוף ולא צורה, ולילין יש בעלי צורה בלא גוף ועם כנפים. (מתיבתא עפ"י רש"י עירובין יח: וסנהדרין ט.)

^{כב} זוהר בראשית נד ס"ב - ואמר רבי יצחק, מההיא שעתא דקטיל קין להבל אתפרש אדם מאתתיה מאותה שעה שהרג קין להבל פירש אדם מאשתו, ומאז תרין רוחין נוקבין הוה אתיין ומזדווגן עמיה ואוליד רוחין ושדין דשאטן בעלמא ב' רוחות נקבות היו באות לאדם הראשון ומתחברות עמו ומהם הוליד רוחות ושדים המשוטטים בעולם, ועל ידי זה נפלטה ממנו הזוהמא שנשאבה בו כשנתחבר בחוה אשתו אחר שבא הנחש עליה, ולא תקשי לך הא' איך רוחות רוחניות מתעברות מאדם הגשמי, דהא בר נש כד איהו בקלמיה אתיין רוחין נוקבין כשאדם בחלומו באות אליו רוחות נקבות, ותייבן עמיה ומתחממן מגיה ואולידין לבתר ומשחקות עמו ומתחממות ממנו ומוציאות ממנו זרע לבטלה, ומחמימות תאות העבירה הם מתעברות ומולידות רוחות ומשחיתים כמותן, ואלין אקרון נגעי בני אדם ואלו נקראים נגעי בני אדם המיסרים את בעליהם, ולא מתהפכן אלא לדיוקני בני נשא ולא מתהפכים אלא לצורת בני אדם מפני ששורשם מבני אדם, וליית לון שערין ברישא ואין להם שערות בראשם, כי שערות האדם הם השרשים אשר לאדם שבהם הוא מורש למעלה, ואלו הם בלי שערות להורות שאין להם שורש למעלה, ועל דא כתיב בשלמה שאמר הקב"ה לדוד על ידי נתן הנביא שאם שלמה יחטא, אז והוכחתי בשבט אנשים ובנגעי בני אדם היינו באלו המזיקים הנקראים נגעי בני אדם, ואמר עוד כי לא רק לאנשים באות בחלום רוחות נקבות, אלא ואפילו בקהאי גוונא ואפילו יש כעין זה כי רוחין דכוורין אתיין לנשי עלמא ומתעברן מניהו ואולידין רוחין שרוחות זכרים באים בחלום לנשי העולם ומתעברות מהם ומולידות רוחות, וכלהון נגעי בני אדם אקרון וכל אלו הרוחות נקראים נגעי בני אדם. (מ"ק מפאסי)

^{כג} ספר הליקוטים סוף פרשת וישב - ואדם נדבק בלילית, ומשם הוליד רוחין ומזיקין, והם הם האומות, שנפשות האומות הן הן המזיקין, וכן הרשעים. ומשם, ומזוהמת סמא"ל שהטיל בחוה, בא מקין כל צד הערב רב, מנפשות האומות. וכמנין סמ"ל מסמא"ל, שמש ק"ל שנה ברוחין ולילין.

ספר הליקוטים פרשת אחרי מות פרק טז - חוה ראשונה שהיא לילית, שנודווג עמה אדה"ר קודם חוה, ולזה אמר לזאת יקרא אשה, ולא לאחרת. ולזה רמזו רז"ל באמרם אדה"ר מושך בערלתו היה, ר"ל מזדווג עם חוה ראשונה, ולכן הוליד כמה רוחין ושדין, וזוה האש זרה של אדה"ר, שהאיש והאשה הם א"ש, א"ש בלתי י"ה.

^{כד} צ"ע שם בזוהר בראשית נד: משמע שהיא אשה אחות תובל קין בן למך והיתה יפה ונעימה ואפילו שדים חשקו בה היו מעברים אותה ויולדת שדים, ומאיךך מבואר שם שהיא שידה המשתפת עם לילית להכשיל בני אדם בפגם הברית ומולידות מהם, והן ממייתות תינוקות באסכרה. ואע"פ ששדים מתים כבני אדם נעמה ולילית ואגרת בת מחלת לא מתות עד שיתבער הרע מהעולם. אבל עיין נתחומא בראשית יא שגם קין היה אדם והיה בחייו מלאך המוות.

ועיין בראשית רבה כג ג' נעמה אשת נח על שם מעשיה הנעימים ורבנן אמרי שהיתה מנעמת בתוף לעבודה זרה. ובזוהר חדש יט: שהיתה נעימה במעשיה דהיינו חכמה במלאכת ברזל כמו אחיה תובל קין בן למך, ועל שם יפיה נקראת נעמה, וממנה יצאו אותן שנקראו בתורה "כי טובות הנה" (בראשית ו ב) והיא אמו של אשמואי. ובזוהר ח"א יט: מפני יפיה טעות בה "בני האלהים" עזא ועזא'ל והולידו ממנה שדים ולילין שנתפשטו בעולם.

^{כה} צ"ע לפי המבואר בארז"ל שהלידה מכא ההוא רוחא דשבק בה בעלה שעל ידו מעלה הנוק' מיין נוקבין האם שייך שאדם ניחא ההוא רוחא בשידה, או ששידה כיון שהיא רוח ומולידה רוח, אינה צריכה רוח להעלות מיין נוקבין. ומסתמא היא כבהמה שמולידה בלא אתערותא דלתתא.

שחטיל מניה ההוא זוהמא תב וקני לאנתתיה) כי אם היו מולידים, היו מגשימים את הקליפות, אלא מוטב שהזמה תתעבל ע"י אונסין וייוולדו רוחות בלא גוף.

ואח"כ חי עוד שמונה מאות שנה בתשובה תענית וסיגופים, ומסתמא התחרט מאד והרגיש כאב חטאיו, שהרי היה אדם גדול יציר כפיו של הקב"ה, ונקרא חסיד גדול¹⁰, ולפי המבואר כאן היה ראוי שימול לבנם של כל הנגעי בני אדם שהוליד, ואחרי כל כך שנים שגם יעשו תשובה ממש. וצ"ע.

ואולי אמנם זה הסיבה שאחרי הרבה שנים התברר הטוב שהיה בהם והם נשמות ישראל כמבואר בשער הפסוקים פרשת שמות ובפרשת מקץ¹¹ כיצד הנשמות שהוליד אדם בק"ל שנים הנ"ל כיון שהמון קליפות נוראות הלבשו אותן התגלגלו בדור¹² המבול ואח"כ בדור הפלגה ואח"כ באנשי סדום ואח"כ במצרים, והם המצרים שנולדו בק"ל שנים הראשונות שבאו לשם בני ישראל, ויוסף מל אותם. ואח"כ מה שנתברר קצת באו בנשמות ישראל שנולדו משנולד משה ואז החל השיעבוד ביותר, ונתבררו בכור הברזל בשיעבוד קשה, ורק חמישית מהם שיצאו ממצרים היו מעט מאד הטוב שהתברר מתוך ההמון שדין רוחין ולילין שמילאו את העולם כנ"ל.

וצ"ע אם אמנם אע"פ שאביהם זכה להרגיש כאב חטאיו היו צריכים כל כך שנים וביורורים, נמצא שמה שאומר כאן רבינו שנמול ערלת לבם והם מרגישים מיד חרטה ומתחילין לקונן, זה רק לרגע ומיד חוזרים לסורם¹³. גם צ"ע מדוע קין בנו הגשמי, לא זכה להיות נימול ערלת לבבו ממש מכח חרטה אביו העצומה. ונשאר רשע גדול גם עד שהרג את הבל, ויש לומר כיון שהיה מזהמת הנחש ממש, היה בו רע עצום ונורא, ואעפ"כ מבואר במדרש¹⁴ שאחרי חטאו שחזר בתשובה וממנו למד אדם הראשון שתשובה מועילה, ויש כמה דעות מתי זה היה¹⁵, נמצא לרוב דעות אדם כבר היה מתחרט מאד על מעשיו זמן רב, ואולי חרטה קין ותשובתו על הריגת הבל היה מכח חרטה אביו, אלא שקין היה בו כל כך רע שחזר לסורו כמבואר בתורה לח אות ו' שהאות שקבל מהקב"ה היא אות התפילין אבל אח"כ נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין מבואר שלא החזיק בתשובה אלא חזר לסורו. וכמבואר בתנחומא בראשית יא שאחרי שחטא נעשה מלאך המוות ק"ל שנים עד שלמך הרגו. ובאמת בהשמטות הזוהר¹⁶ מבואר שגם התשובה שלו היתה מאונס ולא מרצון.

¹⁰ עירובין יח: מיתיבי היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה. מה שהקשו מסנהדרין לח: שהיה כופר ומשך ערלתו, תירץ התורת חיים שם שבשעת החטא היה כופר אבל מיד כשעשה תשובה היה חסיד גדול.

¹¹ שער הפסוקים – פרשת מקץ (ד"ה לכו אל פרעה) – והענין הוא, במה שנתבאר אצלינו בדרוש הפסח ויציאת מצרים, כי אותם ק"ל שנה, שהיו קודם שנולד משה, היה להביא אותם ניצוצות של נשמות קדושות, שהוציא אדה"ר ע"י הוצאת קרי לבטלה, בק"ל שנה הראשונים, קודם שנולד שת בנו, שהיה גם הוא בחי' משה. כמבואר אצלינו במצות ולא ירבה לו נשים. ובתחלה באו בגופות אנשי דור המבול, והיו משחיתים זרעם על הארץ, כפי שרשם ממקום שנמשכו. וחזרו להתגלגל בדור הפלגה וכו'. ועתה חזרו להתגלגל בדור ההוא, באותם המצריים. וידע יוסף ברוח הקדש, כי הם בחי' ניצוצות הנוכח, שבאו ע"י השחתת הזרע, ולכן גזר עליהם מצות המילה, לתקן קצת עון שרשם הא', שבאו ע"י פגם אות ברית קודש. ואחר שנמולו, התחילו ליתקן קצת ונתגלגלו בדור האחר בבני ישראל, באותם ק"ל שנה כנוכח. ונגזר עליהם עבודה קשה, לתקנם וללבנם ולצרפם, ובפרט לתקן עון דור הפלגה, בבנין המגדל בחומר ובלבנים, והבן זה היטב. ועיין בפסוק ויקם מלך חדש על מצרים, כי שם נתבאר היטב ענין זה:

¹² בכאריז"ל כתוב ד' דורות מבול הפלגה ומצרים וסדום אבל ראיתי (מטעמי תורת חיים (שמות עבודת בני במצרים) בשם החיד"א שפה אחת. ד"ה ואפשר לרמוז) שכתוב שגם דור אנוש שהתחיל לעבוד ע"י היה הנשמות הפגומות האלה, ולפי"ז מתחזקת הקושיא שאפילו בימי של אדם הראשון לא הואילה החרטה העצומה שלו אפילו לבניו הטובים שיצאו משה.

¹³ עיין השמטות הזוהר ח"א דף רנד. – שם מבואר שזרעו של קין כיון שהיו בארקא שהיא מדור תחתון שלישי מלמטה מתוך שבע מדורין, היו בצורת נחשים וצפעונים בעלי שני ראשים ויש מהם אנשים עליונים ויש בהם קטנים, דלא כבני אדם הראשון שאע"פ שהיה במקום נמוך יותר באדמה (מדור שני) היו כולם נשמות גבוהות מאד. ואעפ"כ בני קין כיון שהיה בהם קצת טוב היו לפעמים חוזרים לצד הטוב ולפעמים לצד הרע. וא"כ כל שכן בני אדם הראשון וכ"ש מכח החרטה הגדולה שלו.

¹⁴ בבראשית רבה כב יג (הובא בתורה עט) ותנחומא בראשית כה. שאדם לא ידע כח התשובה ורק כשפגש בבנו קין שאלו מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי, התערור מאד ואמר כל כך גדול כח התשובה ומיד אמר מזמור ליום השבת. וראיתי מקשים (מנחת אהרן ד' טז) הרי מבואר שהתחרט מאד וישב בתענית הרבה שנים, מדוע לו נחשב לו שעשה תשובה דהיינו חרטה וקבלה לעתיד, אלא מכאן ראייה לרמב"ם שבלא וידי לא נחשב תשובה. ולמד מקין שאמר גדול עונוי מנשא שצריך וידי. וכן מבואר פרקי דר"א פרק יט – אדם הראשון אמר, בי ילמדו כל הדורות, שכל מי שיודה פשעיו ועונו, נצול מדינה של גיהנם, שנאמר ושמג טוב להודות לה'. להגיד בבקר חסדך, לכל באי העולם הבא שהוא דומה לבקר. ואמנותך בלילות ושם, לכל באי העולם הזה שהוא דומה ללילה, יגידו ויאמרו אמנותו וחסדו של הקדוש ברוך הוא שעשה עמי והצילני מדינה של גיהנם:

¹⁵ בפרקי דר"א פרק כ' משמע שבשבת ראשונה עשה תשובה וביקש שתתקבל והקב"ה מיד קבלה. (וכן ראיתי בשם הגרי"ז) אבל לפי המבואר שלמד מקין צריך לברר מתי קין עשה תשובה, ובבראשית רבה כב ד' מבואר שקין הרג את הבל בהיותם בני חמישים יום. ובתנחומא בראשית ט' שהיו בני ארבעים שנה. ובסדר הדורות כתב שהיו בני מאה שנה. עוד דעות עיין בתורה שבע"פ פרק ד' עה"פ ויהי מקץ ימים אות כז כח. ועיין בהשמטות זוהר ח"א רנג: שהרהר תשובה מפרח להט החרב במוצאי שבת ראשונה, וכנראה אח"כ התחרט באמת כנ"ל. עכ"פ אח"כ עוד למד מקין שצריך להתוודות.

¹⁶ עיין השמטות הזוהר ח"א רנג: שבע ארצות אינון דא לעילא מן דא כמה דאינון שבעה רקיעין דא לעילא מן דא ואינון ארץ אדמה ארקא גי נשיה ציה תבל, תבל לעילא מכלהו דכתיב והוא ישפוט תבל בצדק. כד נפיק אדם מגנתא דעדן מתמן אתרמי לההוא דאקרי ארץ (המקום הנמוך ביותר) ואיהו אתר חשיך דלית תמן נהירו כלל ולא משמש כלום כיון דאדם עאל תמן דחיל דחילו סגי ולהט החרב המתהככת הוה מלהטא בכל סטרין גו ארץ. כיון דנפק שבת והרהר תשובה אפיק קב"ה ליה לההוא אתר דאקרי אדמה (הארץ השניה מלמטה) דכתיב לעבוד את האדמה בהאי אית נהירו דנהיר ודיקנין דכביא ומזלי ותמן יומא וצירין דבני נשא עלאין גבריין דנפקו מאדם

ועיין לעיל בהקדמה ששאלנו אולי החדוש של רבנו הוא דווקא אחרי מתן תורה כשהתחדש תוספת מעלת התשובה לישראל שבכוחם לתקן הפגם בשורש, מה שלא שייך בגוי/לוי.

עתה יבאר שעל פי מה שחידש לעיל שכשאדם מרגיש באמת כאב חטאיו אזי מגודל החרטה מרגישים גם כל זרעו הגשמי ורוחני חרטה גדולה על חטאיהם. מתורץ קושיא חזקה בפסוק בפרשת נצבים עתה יבאר שבאמת אדם לא יכול לבדו למול ערלת לבבו אלא לעשות השתדלות בכל כמו ואזי ה' ימול לו את ערלת לבבו, ואזי מוכרח שירגישו בניו הגשמיים ורוחניים הרהור תשובה.

וזזהו רמוז בתורה בפסוק (דברי' ל) ו' ומל ה' אלקיך את לבבך, ואת לבב זרעך, פשוטו מדבר בלעתיד לבוא שהקב"ה יבטל את היצה"ר ורבנו מפרשו על כל אדם בכל זמן אם ישתדל למול את לבו יזכה לא רק את לבו אלא גם לבב כל זרעו היינו כשימול ה' את לבבו, ימול גם לבב זרעו. ולהיכן שנמשך הזרע, הן למיין בני אדם, אזי מחויבים בניו שירגישו ג"כ הרהור תשובה על ידי שנימול לבב אביהם. וכן אם נמשך למקום אחר ח"ו, אזי ימולו שם הלבבות וירגישו כנ"ל:

והזמן המסוגל לזה הוא חודש אלול, /להיכי אלול ימי תשובה וימין ה' פשוטה בו לקבל שבים ולסייע להרוצה למול ערלת לבבו יותר מכל זמן. ופסוק הנ"ל הוא בפרשת נצבים בדרך כלל יוצא באלול. צ"ע כונת רבינו שהזמן מסוגל, האם שאדם ירגיש כאב חטאיו, או שהבנים ירגישו חרטה אביהם, או שמסוגל לשיניהם.

בחיי מוהר"ן סימן לט מסופר שרבנו שאל את מוהרנ"ת בראש חודש אלול אם הרגיש אימה ופחד, וסיפר לו שהיום כשתקעו בשופר בסוף שחרית נפל עלי פחד ואימה נוראה, ובסמוך באה אלי בתי אדל וספרה שגם עליה נפל פחד ואימה בתקיעות. ואז גילה רבנו למוהרנ"ת את התורה הזו. ויש לעיין בזה משמע שרבנו דייקא אז הרגיש כאב חטאיו עד שגרם גם לבתו להרגיש, והרי מי שלבו חלל בקרבו מרגיש תמיד כאב חטאיו. וכנראה רק כשמרגיש יותר מתמיד אזי מגודל החרטה מרגיש גם זרעו. עוד צ"ע מדוע שאל את מוהרנ"ת הרי לדבריו בתורה רק זרעו מרגיש חרטות אביהם. האם בגלל שהוא תלמידו וראוי להרגיש כמו בן, או בגלל שסבר שכל אחד ראוי שירגיש.

במאה ותלתין שנין דקא הוה משמש ברוחי נוקבי ואינון עציבין תדיר דלית בהו חרוה ואלין משטטי ונפקי לעלמא דא ומתהפכאן לסטר בישא ומתהדרן תמן וצלאן צלותא ומתישבן בדוכתייהו תמן וזרעין זרעין בריחין ואכלי. וחטיין לית תמן ולא חד משבע מיני תבואה בהאי אתר **אתר אתיליד קין** והבל (עיין מתוך מדבש שזה סותר לגמרא סנהדרין לה: שקין והבל נולדו בשעה שמינית בגי' כיון דחטא קין אחית ליה קב"ה להווא אתר דאקרי [ודף רנד.] ארץ (המקום הנמוך ביותר) דכתיב הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה מהווא אתר דאקרי אדמה והייתי נע ונד בארץ בגין דתמן אדחי ואתתרך. והיה כל מוצאי יהרגי ההוא להט החרב המתהפכת והוה דחיל והרהר תשובה וסליק ליה קב"ה לארקא (ארץ השלישית מלמטה) והוה תמן ואוליד בנין בארקא ובארקא אית נהירו דנהיר מגו שמשא זרעין זרעין ונטעין אילנין ולית תמן חטיין ולא מאינון שבע זיני תבואה.... עכ"ל

וצ"ע נראה שאין הכוונה לז' מקומות כפשוטו אלא הכוונה למדרגות ברוחניות שנפל אליהן ועלה מהן.

עכ"פ מבואר שקין אחרי שהרהר תשובה היה במקום גבוה מאדם הראשון, כי אדם כשהרהר תשובה עלה מארץ לאדמה, ושם הוליד רוחין ושריין. וקין עלה מארץ לארקא שהיא השלישית מלמטה. אבל עי"ש עוד שאדם אחרי ק"ל שנה עלה לתבל שהיא הגבוה ביותר ושם ילד את שת. אבל קין נשאר כל חייו בארקא.

ל' עיין לעיל מה שהבאנו שדנו בזה האחרונים שגוי בתשובה מבטל רק את עניין המרד ולא את הפגם שנגרם ע"י המרד. אלא שצ"ע כיון שגוי לא פגם א"כ מה חסר בתשובתו. ועדיין צ"ע בסוד התשובה שהקשו כיצד יתכן שמחשבה מבטל מעשה, ובסוף תורה ו' הארכנו בזה ובארנו לפי רבנו שכיון שכח התשובה להעלות את האדם ללמעלה מהזמן כמבואר בספר המדות תשובה ח"ב אות א' עי"ז יש בו כח לתקן את המעשה של אתמול, וכאילו מסר מודעה לפני המעשה שמעשהו לא ברצון, וכיון שהכלל הזה שמחשבה אינה מבטלת מיד מעשה, הוא כללי (כמבואר במשנה כלים כה ט') גם לגוי מוכרח שגם בגוי התשובה היא מכח זה. וא"כ אפשר שגם בגוי שייך החדוש של רבנו. מאידך א"כ לכאורה התחדש בישראל יותר מגוי, רק שבכוחו לפגום ושבכוחו לתקן הפגם, וכלשון רבנו אם אתה מאמין שאפשר לקלקל תאמין שאפשר לתקן. ועיין לעיל נפ"מ לקראתו רשע ואילו ישראל בהרהור מיד נקרא צדיק.

י' דברים פרק ל (ו) ומל ה' ודוד אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ידוד אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייתך:

רבנו בחיי - (ו) ומל ה' אלהיך את לבבך. כתב הרמב"ן ז"ל, שיסיר מהם ערלת הלב, כי החמדה ושאר התאוות הן ערלת הלב והחומד והנוטה אל התאוות נקרא ערל, כענין שכתוב (ירמיה ט, כה) וכל בית ישראל ערלי לב, וכל מי שאינו חומד ולא מתאוה נקרא מול לב, ולכן הבטיחם בזמן שיעשה הלב בטבעו מה שהשכל מחייב כי ישוב הזמן למה שהיה קודם חטאו של אדם, וזהו שאמר ירמיה (שם לא, ל) הנה ימים באים נאום ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה, לא כברית אשר כרתי וגו', זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה, וכתיבת התורה על הלב הוא ביטול יצר הרע והסרת התאוות כולן שהיא מילת הלב:

ל' דברי יחזקאל (האלברשטאם) - פרשת נצבים - ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך (ל, ו). קשה להבין למה כתב לבב זרעך כי התורה דברה עם כל אחד ואחד ואיך שייך לומר את לבבך ואת לבב זרעך. אך דהנה החטאים של האדם הם מביאין פגם אל זרעו. ע"כ אמר"כ ומל ה' את לבבך. שתשוב בתשובה וע"י שתשוב בתשובה שלמה תסיר הפגם מזרעך ג"כ שבא ע"י חטאים שלך. וזה ואת לבב זרעך שע"י לבבו יתוקן לבב זרעו. ונרמז בר"ת א"ת ל"בבך ו"את לבב זרעך אלול העת מוכשר לזה:

וצ"ע האם דווקא התקיעות גורמות או שמצד הזמן של אלול, ומה מיוחד בו. ועיין כוונות אלול בתורה ו' שיסודן בפסוק "הנותן בים דרך" שכידוע לא שייך דרך במים ובפרט מים של ים סוער וגועש, אלא הכוונה כמו שרב חובל וספן טוב יודע ע"י שמכוון עיניו למטרה להיכן שרוצה להגיע, בלא היסח הדעת לרגע, או לכבב הצפון שעל ידו יודע תמיד את הכוון אליו לחתור. כך אלול הוא הזמן המסוגל לקשור את המחשבה אליו ית' או לצדיק הנקרא צפון/ל"ו, בלא היסח הדעת לרגע גם כשהים סוער בבחי' "יעלו שמים ירדו תהומות", אעפ"כ בין בעליה ובין בירידה בקי להיות קשור היטב אליו ית' בלב ועין, רק כך יוכל להגיע אל המטרה הנכספת שהקב"ה ימול את ערלת לבבו.

וזה רמוז במילה אלול, כי **אלול ר"ת את לבבך ואת לבב ל"ו**, היינו שימול ה' את לבבו ואת לבב סתם התלוי בו, להיכן שנמשך כנ"ל. היינו הלב של הטיפות לאיזה מקום שנמשכו, אם שנמשכו ונתהוו מהם בניו מין בני אדם, והן שנמשכו ח"ו למקום אחר, וגם הם בניו, והם תלויים בו.

וע"כ כיון שבניו הרוחניים הפגומים תלויים בו לכן **כשנפטר האדם הם הולכים אחר המטה ומקוננים עליו כמו בניו ממש ממיין אדם, אך שזה שהם הולכים ומקוננים אחריו הוא לו לבזיון ולחרפה גדולה, רחמנא ליצלן ר"ל מעונשים הללו כידוע [לח"ו/לט"ו:מ]**

עד כאן ביאור חברותא לתורה קמא

כיון שבתורה זו קצת קשה להבין את המסר לאנשים כערכינו אני מעתיק את לשון מוהר"ת בתפלה כיצד מבקש על זה כפשוטו.

ליקוטי תפילות סימן פה (המיוסד על תורה זו)

[תתקיא:]

יהי רצון מלפניך ידוד אלהי ואלהי אבותי, שתעזרני ותושיעני ותזכני ברחמיך הרבים ובחסדיך העצומים, שאזכה מזהרה להרגיש באמת כאב חטאי ועוונותי ופשעי הרבים והגדולים והעצומים מאד מאד עד גבהי שמי שמים, ועמקו מתהום רבה וכבדו מחול ימים, ורבו מעפר הארץ, ועצמו משערות ראשינו, וגבהו מנשמת רוח אפנו ובפרט החטאים של פגם הברית, פגם טפי המח שיצאו ממני לבטלה בשוגג ובמזיד באנס וברצון, אשר אם הייתי מתחיל להרגיש עצם הכאב של הפגם הגדול והנורא הזה, איני יודע אם הייתי יכול לחיות אפלו שעה אחת, כאשר הודעת לנו על-ידי צדיקיך האמתיים עצם הפגם הזה, אשר על ידי זה מאריכין חרבן בית המקדש ומעכבין הגאלה ומורידין את השכינה בגלות חס ושלום, וממשיכין נשמות ערטלאין במדור הקלפות, ונבראין מכל טפה וטפה מזיקי עלמא רחמנא לצלן רחמנא לצלן, ושאר פגמים עצומים ונוראים הנעשים על-ידי-זה, כי כל התורה תלויה בתקון הברית שהוא יסוד הכל, ובעון זה פוגמין בכל הכ"ב אתון דאורייתא שהטפה כלולה מהם וכו'. וכו'. ובאמת לבי אטום ומבלבל ומעקם כל כך עד שאיני מרגיש כלל כאב עוונותי העצומים והרבים והגדולים מאד מאד, אפלו כשאני מדבר מהם, או לי וי לי, או לי וי לי, ואם אומר אלף פעמים אוי לי וי לי, עדין איני מרגיש כלל מה אומר מה אדבר, מה אתאונן מה אומר מה אדבר מה אצטדק, אך אתה מרחם על כל בשר ואתה צופה ומביט עד סוף כל הדורות ואתה עתיד לתקן אותנו כלנו כאשר הבטחתנו, על-כן שטחתי

לו עיין תורה ח' אות ב' רוח צפון הוא רוח חיים וכן הצדיק. והוא בחי' צפון נעלם. ועל ידו האדם מכוון עצמו היטב אל הקב"ה.

לו בעל הטורים דברים ל' ו

^מ שבת מוסר פרק כו בשם השלח"ק. חמדת הימים לרבי יעקב ישראל אלגוזי שובבים פ"א. ספר דרך משה (לרבי משה יצחק בן אליעזר ממונקסט) יום שמיני. גשר החיים פרק יב אות ג'. עיין זוהר ח"א ר"ס: וח"ב קנ: ורסו: ועיין של"ה הק' מסכת פסחים דף ה. ובספר קרבן שבת (לרבי בצלאל מקורבין) פרק שביעי.

^{לט} **שבת מוסר** פרק כו - וכתב בספר טעמי המצות של הרב רבי מנחם הבבלי (סימן פ"ו) והאריך בעונש המוציא שכבת זרע לבטלה וכתב כשמוציא זרע לבטלה, בשערו אשר סביביו מתעטפים שם כחות הטומאה, משם נבראים רוחות רעות והמה נקראים נגעי בני אדם. ואחר מיתתו אינם מתפרדים ממנו ומלויים אותו כי הם בניו, ואין צער גדול מזה רחמנא ליצלן, ותיקנו להקיפו 'י טבולי יום, והם יריצוהו אל הבור עכ"ל. וכתב של"ה ואם בחייו מחרים בשופר עם עשרה ת"ח ששום אחד מבניו לא ילווהו. ר"ל א פי' בניו הנולדים לו מאשתו לא ילווהו ולא ילכו אחריו. אז גם בניו הנולדים לו משכבת זרע לבטלה מוכרחים ג"כ שלא ילווהו אותו. ע"כ:

^מ **זוהר נשא קכו סע"ב** - **וְכִמְהָ בִּי דִּינָא אֲעֵבֵר בְּרַ נְשׁ כְּדַ נְפִק מְהַאי עֲלָמָא** וכמה דינים עובר האדם כשיוצא מזה העולם. א' **חַד הַהוּא דִּינָא עֲלָמָא דְקָאֲמֵרְן** אחד הדין העליון ההוא שאמרנו לעיל, **כְּדַ נְפִיק רִחָא מִן גּוּפָא** כשהרוח יוצא מן הגוף, שדנים אותו אם ימות מיתה קלה או קשה, כי לסיבת העונות שחטא בגוף ונפש יחד בחיים, לכן בעוד כל חלקיו הם יחד מקבל את עונשו מיתה קשה. ב' **וְחַד דִּינָא כְּדַ עוֹבְדוּי נְמִלּוּי אֲזֵלִין קָמִיהּ וְכַרְזוּי מְכַרְזוּי עֲלוּי** ואחד הדין כשמעשיו ודיבוריו הולכים לפניו, ומלאכים מכריזים עליו, והוא עונש של הלבנת פנים שהמכריז מכריז, וכן מצערים אותו ומכריזים כי דין זה נעשה על עבירה פלונית ופלונית, והוא מעת שמוציאים אותו מביתו עד הקבורה. ג' **וְחַד דִּינָא כְּדַ עֵייל לְקַבְרָא** ואחד הדין שדנים אותו כשנכנס לקבר, כי שם מענישים אותו על בניס זרים שהוליד על ידי טפות זרע לבטלה, וכו'... סה"כ שבעה עיי"ש. (הובא בחסד לאברהם מעין ה' נהר א')

אליך כפי, גואל חזק היה בעזרי ולמדני והורני בכל עת, באיזה דרך באיזה אופן אזכה לשוב אליך באמת, מרע לטוב ממות לחיים, כי מר לי מאד:

[תתקיב]:

אבי יוצרי וגואלי ופודי, עזרני והושיעני חיש קל מהרה שאזכה לשוב אליך באמת ובלב שלם ומל את ערלת לבי הרע, ותפתח את לבי באפן שאזכה להרגיש כאב ומכאוב עוונותי העצומים עד שאזכה לצעק מן הלב זעקה גדולה ומרה כמו שראוי לי לזעק ולצעק על עוונות רבים וגדולים כאלה אוי אוי, ואזעק ואצעק ואשוע אליך באמת ובלב שלם בלב נשבר ונדכה מקירות הלב, עד שירגישו גם כל הלבבות של כל הטפות שנמשכו ממני לכל מקום שנמשכו, הן אותן הטפות שנמשכו בהתר ונתהוו מהם בני שיחיו לארך ימים ושנים טובים, הן להבדיל אותן הטפות שיצאו ממני לבטלה בשוגג או במזיד, ונעשה מכל טפה וטפה מה שנעשה אוי לי וי לי, וכלם יהיה נמול לבבם, וירגישו כלם בכל מקום שהם את עצם כאבם וצערם והיכן הם מנחים בשאול תחתיות במקומות המטנפים שלא נתן להזכר ויהיה נעשה רעש גדול ביניהם, ויתעוררו כלם לשוב להשם יתברך באמת ויתחילו להתגעגע ולהצטער ולכסף באמת להתתקן ולשוב אל ידוד באמת עד שתעורר רחמיך הטובים, רחמיך הגנוזים, רחמיך הפשוטים, רחמיך הרבים, עלי ועליהם ותעסק בתקוננו, ותגאלנו מהרה מבאר שחת מטיט היין ומכל מקומות המטנפים והמקלקלים מכלם תגאלנו ותפדנו ותוציאנו לשלום ותתקנו וישיב המלך את נדחיו מהרה, כי אתה חושב מחשבות לבל ידח ממך נדח ומל את לבבינו לאהבה את שמך, כמה שכתוב: "ומל ידוד אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ידוד אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך":

[תתקיג]:

אבינו מלכנו אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארינו משחת למען ברייתך אשר שמת בבשרנו, זכני מהרה למול את ערלת לבבי ולבב זרעי, ובפרט בימי אלול הקדושים זכני מעתה שאזכה להכין עצמי באמת, באפן שאזכה בימי אלול הקדושים שיהיה נמול בשלמות לבבי ולבב זרעי באמת, עד שאזכה בחיים חיותי שיתקנו אותי הצדיקים אמתיים בשלמות אותי ואת זרעי ואת כל התלויים בי למען לא אבוש ולא אכלם ולא אבשל לעולם ועד ולא אעול בכסופא קמך, ולא יהיה כח להחטאת לרבוץ על פתח קברי חס ושלום, רק אזכה לתקן הכל בחיים חיותי, בכח וזכות הצדיקים אמתיים, כי אין לי שום תקוה וסמיכה כי אם עליהם לבד, ובכחם והבטחתם אנו מצפים עדין לכל טוב:

[תתקיד]:

מלא רחמים חוס ורחם עלי והצילני מחרפות ובזיונות, שלא יהיה כח לשום מזיק ומשחית להתקרב אלי בעת מיתתי ולא ילכו אחר מטתי חס ושלום, רק ברחמיך הרבים תגרשם ממני ותבטלם בבטול גמור מעתה ועד עולם ותחוס עלי בחמלתך הגדולה ובחנינותיך העצומים, שאזכה לתקן בחיי את כל אשר שחתתי, ותחוס ותמחל ותסלח לי על הכל בחיים חיותי, באפן שלא יהיה עלי שום דין ומשפט אחר כך אם אמנם ידעתי באמת כי אני רחוק מישועה כזאת, כי במה יזכה נער כמני לזה, אך על רחמיך הרבים אני בוטח, ועל חסדך אני נשען ולסליחותיך אני מקוה, ולישועתך אני מצפה, בכח וזכות הצדיקים אמתיים שבדורנו, ובזכות כל הצדיקים אמתיים שוכני עפר עליהם אנו נשענים, בהם תמכתי יתדותי לשאל כל אלה מלפניך, על כן עדין אני: